

Spektroskopická společnost
Jana Marka Marci 418
466 29 111 1. Thákurova 7

SPEKTROSKOPICKÁ SPOLEČNOST JANA MARKA MARCI

ISSN 1213-8519

BULLETIN
SPEKTROSKOPICKÉ SPOLEČNOSTI
JANA MARKA MARCI

Zvláštní číslo

březen 2000

O DUZE ČI OBLOUKU NEBESKÉM
JANA MARKA MARKŮ Z KRONLANDU

Bohuslav Strauch

Čím více se obírám osobností a dílem Jana Marka Marků, tím více mne těší, že naše spektroskopická obec si k názvu své společnosti zvolila a používá přívlastek Jana Marka Marci.

Úvodem mé osobní pohnutky: na katedře anorganické chemie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze v 50. letech profesor Stanislav Škramovský s diplomanty zkoumal vínanové komplexy některých kovů a jejich anomální optickou rotaci v roztocích. V pokusu studovat vztahy mezi stereochemií optických izomérů a vlastnostmi komplexů jsem pokračoval přípravou bismutitých sloučenin s opticky inaktivními izoméry kyseliny vinné. Koncem 50. let přišla na katedru spíše náhodou sovětská souprava na měření Ramanových spekter. Ujal jsem se nového úkolu i s nadějí, že se oněm komplexům podíváme lépe pod kůži. Tak jsem se zapletl do spektroskopie. Nicméně tehdejší přístrojové podmínky a složitost spekter byly v té době příliš velkým krajícem. Netušili jsme, že šanci na odpověď mohou přinést až dnešní Ramanova optická aktivita (ROA) a cirkulárně dichroitická měření v IČ oblasti.

Ke kandidátskému minimu jsem tehdy ruče předložil rozsáhlejší kompilaci o Ramanově rozptylu. Examinátor, prof. František Petřů, netuše, dal mi otázku o vývoji názorů na světlo. Potýkal jsem se s ní značně a o to více se styděl. Můra evoluce dějinného poznávání světla a záření vůbec se občas ozývala; o lanškrounském rodáku jsem postupně slychal častěji a více. Při přípravě úvodní přednášky o vibrační spektroskopii na 10. konferenci naší společnosti, jež se konala při příležitosti oslav 400. výročí narození Jana Marka Marků v Lanškrouně, se mi nejprve dostal do rukou spis Jakuba Jana Václava Dobřenského *Otho-Sophia* z r. 1683, záhy pak Markova *Thaumantias* (1648). Byl jsem okouzlen, zároveň však obtížen pocity výčitek, jak málo víme o našich předchůdcích, o jejich myšlení a jejich době.

Desáté spektroskopické konferenci (1995) předcházelo sympozium o životě a díle Jana Marka Marků z Kronlandu, které podalo spolu s výstavkou solidní celkový obraz o velikosti Markovy osobnosti. Na rozdíl od některých, dle mne ne zrovna šťastně přednesených referátů, sborník /1/ přináší pěkně zpracované, dosti podrobné komplexní informace, opatřené citacemi dalších prací o díle a době Jana Marka Marků (dále JMM); zmiňme např. stat' Jiřího Marka *Jan Marek Marci a optika* /cit.1, str. 19/ nebo stat' Sousedíkovu *Filozofická soustava Jana Marka Marci* /tamtéž, str. 84/.

Také Karlova univerzita vydala v roce 1998 sborník /2/ v angličtině, věnovaný našemu polymathu¹ s částečně pozměněným kolektivem autorů a poněkud pozměněným obsahem. Vše to bylo vedeno snahou upozornit na mimořádnou osobnost pražské vědy a myšlení 17. století v nelehkém období 30-tileté války a s plným právem postavit Jana Marka Marků do rovnocenné řady s ostatními velikány tehdejší vědy a vývoje lidského poznání.

Jsa přesvědčen o oprávněnosti a závažnosti výše zmíněných snah, domnívám se, že optimálním, byť ne snadným příspěvkem v tomto konání by měl být překlad Markových spisů; proto jsem o jeho díle a zejména knize *Thaumantias. Liber de arcu coelesti...* promluvil na 11. spektroskopické konferenci v červnu 1999 v Praze. Rád bych čtenáře Bulletinu seznámil s obsahem své přednášky a s počátky našeho překladatelského snažení, do něhož jsme se pustili s kol. Richardem Maškem, absolventem aplikované matematiky FJFI a klasické filologie Filozofické fakulty UK.

Pro informaci si připomeňme některá životopisná data Jana Marka Marků : Narodil se 13. 6. 1595 v Lanškrouně, základní vzdělání nabyt v Litomyšli, kam se jeho rodiče roku 1601 přestěhovali, v letech 1608-12 studoval na jezuitské koleji v Jindřichově Hradci, univerzitní studia filozofie zahájil r. 1615 na jezuitské akademii v Olomouci; byl promován nejprve bakalářem a 18. 8. 1616 na magistra filozofie. Ve studiu lékařství pokračoval v Praze (zde je mnohé nejasné), avšak v r. 1625 sepsal disertaci a byl promován

¹ polymath(h) = mnohostranný učenec

doktorem lékařství. Uvádí se, že při veřejné disputaci před fakultním shromážděním obhajoval text *De temperamento in genere* (O temperamentu obecně). Jiný pramen disertační spis uvádí v překladu „O epilepsii, nervové mrtvici a ochrnutí“, disertace byla věnována knížeti Václavu Eusebiu Lobkovicovi. Záhy nato se JMM stává v Karolinské koleji profesorem teoretického lékařství a fyzikem Českého království. Roku 1638 je uváděn jako děkan fakulty. V letech 1638-39 podnikl spolu s hrabětem Františkem Matyášem ze Šternberka cestu do Říma se záměrem jednat o sporu panovníka s jezuity o univerzitu. V Římě se JMM potkal se vzdělaným jezuitou Athanasiem Kircherem, jemuž později odkázal kabalistický rukopis Rogera Bacona, učence 13. století, hojně citovaného v díle *Thaumantias*. Záměr navštívit internovaného Galilea Galileiho se neuskutečnil, údajnou komplikací byly domácí události v probíhající třicetileté válce. Nicméně psal mu 3. 11. 1640 dopis, na který mu Galileo v r. 1641 listem, adresovaným do Prahy, pravděpodobně odpovídal. Obsah tohoto dopisu není znám, byl své doby, bohužel, zcizen v Miláně.

JMM se v 40. letech účastní smírčích jednání ve sporu mezi teologickou a světskou částí na pražské univerzitě. R. 1647 je veden jako professor primarius et ordinarius - asi obdoba dnešního vedoucího katedry či ústavu, resp. jako primář v kruzích lékařských, dále jako starší fyzik Českého království a císařský komorní lékař, císařský rada (1648) a senior fakulty (1649). V r. 1654 je slavnostním řečníkem při spojení obou pražských univerzit - od té doby do r. 1918 resp. 1920 Univerzita Karlo-Ferdinandova, jeho plat se uvádí 600 zlatých ročně (z pozůstalostních záznamů mu mimochodem fakulta dlužila 6064 zlatých a 2 krejcare, tedy plat za víc jak 10 let). Téhož roku byl povýšen do zemanského stavu - Landskrona (Landeskrona) - přesmyčkou přízvisko z Kronlandu. V letech 1654-64 zastával osm ročních období děkana fakulty, s výjimkou r. 1662, tehdy jako rektor magnificus. Umírá 10. 4. 1667.

JMM ovládal latinu, hebrejštinu, řečtinu, italštinu, francouzštinu, španělštinu, němčinu; v pozůstalostních spisech se objevují české zápisy. Vlastnil velmi cennou knihovnu, kterou odkázal spolu s astronomickými přístroji synovi Ludvíkovi. V Praze zakoupil v dnešní Melantrichově ulici č. 12/472 velký, původem gotický dům, renesančně přestavěný (obr. 1), zvaný dříve U zlaté svině, později U zelené lípy, kde měl lékárnu (byl mimochodem zdatný chemik) a na střeše astronomickou pozorovatelnu; pochvaloval si kvalitu svého dalekohledu při pozorování Jupitera (velikostí na čtyři palce) a jeho čtyř satelitů. Na domě je dnes pamětní deska (obr. 2). (Bohužel, donedávna existující nápis U zelené lípy byl přemalován nějakou firmou v americké angličtině!)

